

Ziemlińska-Odojowa, Włodzimiera

Badania wykopaliskowe w Niedanowie, pow. nidzicki w 1972 roku na stanowiskach nr 2 i 5

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 3, 327-331

1973

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

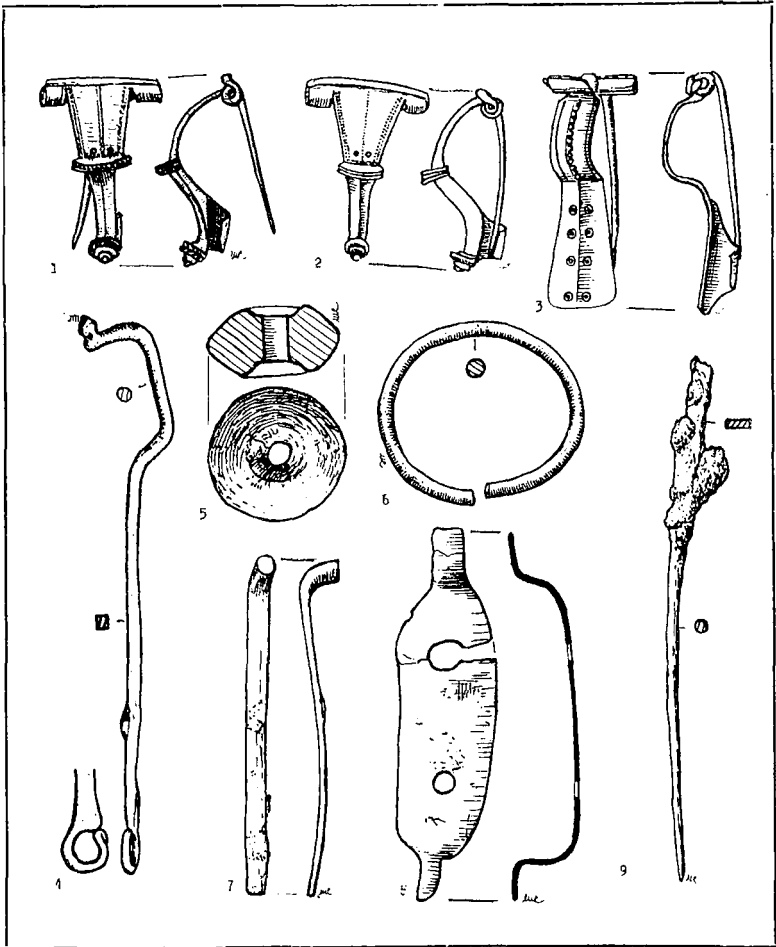
BADANIA WYKOPALISKOWE W NIEDANOWIE, POW. NIDZICKI W 1972 ROKU NA STANOWISKACH NR 2 I 5

W 1972 r. Dział Archeologii Muzeum Mazurskiego w Olsztynie kontynuował badania wykopaliskowe na cmentarzysku lateńsko-rzymskim w Niedanowie (stanowisko 2), korzystając z kredytów Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Prace te trwały od 14 sierpnia do 14 września i prowadzone były przez autorkę sprawozdania. Badaniami objęto południowo-zachodnie i wschodnie krańce cmentarzyska. Sondażami sprawdzono okoliczne pola na południe, południowy wschód i na północ od cmentarzyska. Ogółem w 1972 r. przebadano 1264 m² powierzchni. Rowy sondażowe prowadzone w bezpośrednim sąsiedztwie badanego stanowiska pozwoliły ostatecznie określić jego granice i po 13 latach zakończyć eksplorację*. Nie wyklucza to możliwości występowania pojedynczych pochówków na peryferiach cmentarzyska. Ogółem przebadano systematycznie powierzchnię o obszarze 1 hektara, uzyskując łącznie 641 zespołów grobowych zalegających zwarcie na tej przestrzeni. Były to, oprócz sporadycznych wypadków pochówków szkieletowych, groby ciałopalne przeważnie jamowe, bardzo często znaczone na powierzchni kamiennymi formami nagrobków w postaci kręgów, bruków, slelli. Oprócz grobów płaskich na cmentarzysku wystąpiły pochówki zbiorowe w kurhanach o ciekawych konstrukcjach kamiennych tak zewnętrznych jak i wewnętrznych.

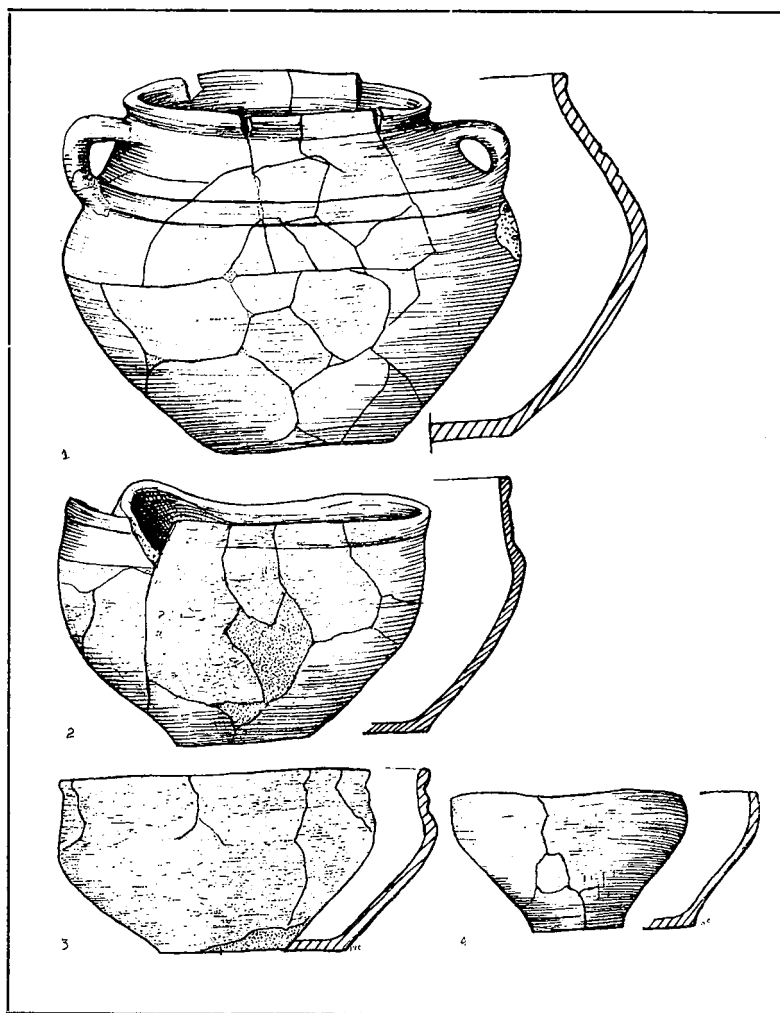
W sezonie badawczym w 1972 r. uzyskano 12 nowych zespołów grobowych zlokalizowanych w południowo-zachodnim rejonie cmentarzyska i wiążących się charakterem ze skupiskiem wcześniej tu odkrytym. Były to pochówki popielnicowe i jamowe. Wszystkie pochówki jamowe (groby 630, 631, 632, 633, 636, 638, 639) wyposażone były w przedmioty metalowe, głównie ozdoby stroju oraz przęśliki. Wy różniał się pochówek grobu 639 wyposażony w trzy zapinki brązowe (w tym jedna zdobiona posrebrzonym drucikiem), bransoletę brązową, przęślik, igłę żelazną oraz żelazne okucie zamka, zatrzask zamka i klucz (ryc. 1 i 2). Wszystkie pochówki popielnicowe (groby 634, 635, 637, 640, 641) okazały się grobami dziecięcymi, bez wyposażenia. Popielnicami w tych pochówkach były pojedyncze małe naczynka lub kubki, w których odkrywano niktę szczątki kostne (ryc. 3 nr 6). Na zbadanym w 1972 roku terenie występowały na powierzchni poziomiu odśnianych pochówków elementy naziemnych konstrukcji nagrobnych w postaci fragmentu kręgu oraz pojedynczych gładów.

W świetle nowo uzyskanych materiałów z ostatniego okresu badań, należy stwierdzić, że wyposażenie grobów na tym obiekcie do końca eksploracji terenu cechowała konsekwentna jednolitość, mimo wiekowych tradycji użytkowania miejsca pochówków zmarłych. Najwcześniejsze zespoły grobowe z interesującego nas obiektu pochodzą z okresu środkowolateńskiego. Są to zbiorowe pochówki w kurha-

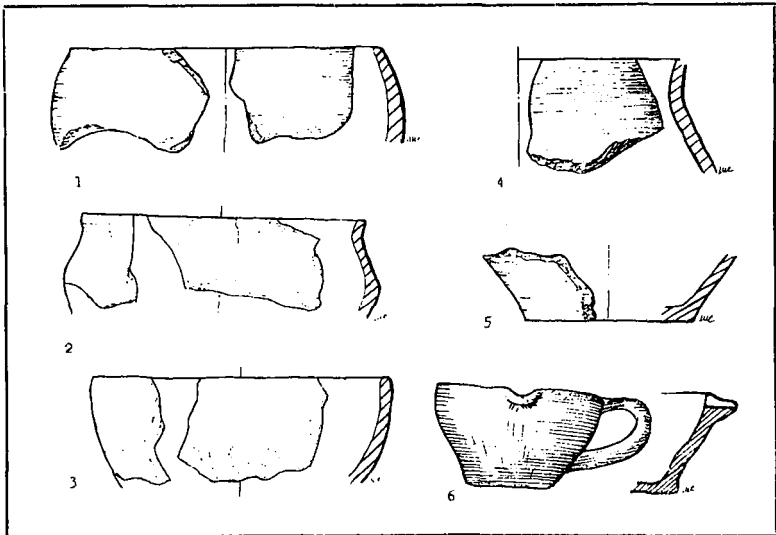
* Tymczasowe komunikaty z badań na stanowisku 2 w Niedanowie ukazały się na łamach „Komunikatów Mazursko-Warmińskich” w rocznikach 1960, nr 1; 1961, nr 1; 1961, nr 4; 1962, nr 4; 1964, nr 3 i 1972 nr 1.

Ryc. 1. Niedanowo, pow. nidzicki, Stanowisko 2. 1—9 przedmioty metalowe z grobu 639.

Ryc. 2. Niedanowo, pow. nidzicki. Stanowisko 2, 1—4 ceramika z grobu 639.

Ryc. 3. Niedanowo, pow. nidzicki. Stanowisko 5. Nr 1—5. Jama nr 1. Stanowisko 2. Nr 6 naczynie z grobu 641.

nach grupujące się w północno-wschodnim rejonie cmentarzyska i noszące cechy kultury kurhanów zachodnio-bałtyjskich. W późnym okresie lateńskim pochówki posiadają cechy kultury przeworskiej. Tę samą kulturę reprezentują pochówki z II wieku naszej ery. Są to pochówki otaczane na powierzchni kręgami kamiennymi. Te formy grobów zachowały się na pobrzeżach zbadanego obszaru. Występujące w ich obrębie groby popielnicowe usytuowane były asymetrycznie w stosunku do kręgów. W północno-zachodnim rejonie cmentarzyska wystąpiło skupisko pochówek z dużą ilością gruzu szklanego, paciorków, a nawet sporadycznie, monet rzymskich. Są to pochówki z III i IV wieku naszej ery. Nieliczne zespoły grobowe datować można ze zbadanego obiektu na V wiek naszej ery. W wyposażeniu grobowym interesującego nas materiału źródłowego nie wystąpił ani jeden egzemplarz broni. Oprócz kilkunastu ostróg nie ma w całym materiale tradycyjnych wyznaczników męskich grobów ciałopalnych. Mimo poszukiwań nie udało się dotychczas zlokalizować stanowiska 1, z którego publikowane materiały wskazują na odmienny charakter pobliskiego cmentarzyska*.

W trakcie badań na stanowisku 2, w najbliższym rejonie cmentarzyska prowadzono badania poszukiwawcze. Założone sondaże na krawędziach cmentarzyska oraz w najbliższym jego sąsiedztwie w latach 1972 i 1961 nie ujawniły warstwy kulturowej. Na materiały osadnicze natknięto się w wykopach sondażowych w odległości około 500 m na południe od cmentarzyska (stanowisko 3) w 1960 r. oraz w odległości 650 m na północny wschód od cmentarzyska (stanowisko 4) w 1963 r.**

* D. Bohnsack, *Die Germanen im Kreise Neidenburg unter Berücksichtigung der neusten Funde*, Altpreussen, Jg. 3, 1938, H. 21, ss. 69—71, ryc. 4.

** Badania na stanowiskach 3 i 4 prowadził R. Odoj, materiały nie publikowane.

W ostatnim sezonie badań założono wykop sondażowy na kulminacji wzgórza w odległości 200 m na północny wschód od cmentarzyska (stanowisko 5). Za lokalizacją osady w tym rejonie przemawiał wcześniej zebrany materiał powierzchniowy jak i interpretacja morfologiczna terenu. Poszerzając wykop sondażowy w kierunku zalegania warstwy kulturowej wyeksplorowano jamę nr 1 i resztę rozoranego paleniska. Jama w rzucie poziomym prawie owalna o wymiarach 270×180 cm, w przekroju podłużnym zbliżona do prostokąta, jest głęboka do 80 cm. Na głębokości 30 cm w zachodniej części jamy wystąpiło skupisko kamieni, wśród których odkrywano bryłki wypalanej polepy oraz fragmenty ceramiki. W całej jamie wystąpiło kilkadziesiąt fragmentów ceramiki. Z fragmentów tych udało się zrekonstruować górne partie co najmniej czterech naczyń. Były to misy, garnek jajowaty, fragment czarki (ryc. 3, 1—5). Oprócz naczyń cienkościennych wśród ceramiki występują fragmenty dużych naczyń grubościennych o szorstkich lub szropowacanych powierzchniach. Palenisko odkryte w stanie silnego zniszczenia orką. W środkowej części płytkiego wypełniska przesyconego spalenizną wystąpiły silnie przepalone i rozkruszone kamienie. Od północnej strony paleniska zalegały grudki polepy.

Wszystkie stanowiska osadnicze odkryte w bliskim sąsiedztwie długotrwałego cmentarzyska wskazują na ich związek z tym obiektem. Materiały ze stanowiska 3 sugerują powiązania z cmentarzyskiem we wczesnej epoce żelaza, materiały ze stanowiska 4 z okresem wczesnośredniowiecznym, materiały ze stanowiska 5 z okresem rzymskim. Sformułowania te należy traktować ostrożnie do czasu uzyskania większej bazy źródłowej dla zagadnień osadniczych w rejonie cmentarzyska. Badania winno się prowadzić nie tylko w aspekcie historycznym, ale i przyrodniczym. Bardzo ograniczone możliwości finansowe dotychczasowych poszukiwań na stanowisku 2 nie pozwoliły na rozwiązanie całokształtu narosłej problematyki, wymagającej szerszych badań kompleksowych, specjalistycznych. Podjęcie ich nad osadnictwem i konfrontacja wyników z materiałami ze stanowiska 2 stworzyłyby pełniejsze przesłanki do poznania punktu osadniczego oraz jego roli w kształtowaniu mikroregionu w najbliższej okolicy dzisiejszej wsi Niedanowo w starożytności i we wczesnym średniowieczu.